

Oснаži mlade, otkrivaj priče - EYES

Vodič o nasleđu u zajednici

Kreirano
od strane:

Co-funded by
the European Union

SADRŽAJ

1

UVOD

2

ZAŠTO JE BAŠTINA VAŽNA

- Nasleđe i pojedinac – Nasleđe i ja
- Nasleđe i zajednica
- Globalni značaj nasleđa
- Kulturno nasleđe u obrazovanju

3

NACIONALNE PERSPEKTIVE O LOKALNOM NASLEĐU

- Lokalno nasleđe u Belgiji
- Lokalno nasleđe u Poljskoj
- Lokalno nasleđe u Mađarskoj
- Lokalno nasleđe u Srbiji
- Lokalno nasleđe u Nemačkoj

4

ZAKLJUČAK

- Šta je lokalno (kulturno) nasleđe?
- Koja je prednost projekta o lokalnom nasleđu?
- Sistem vrednosti iza projekata o lokalnom (kulturnom) nasleđu

Co-funded by
the European Union

Sufinansirano od strane Evropske unije. Izneti stavovi i mišljenja pripadaju isključivo autoru(ima) i ne odražavaju nužno stavove Evropske unije niti Izvršne agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA). Evropska unija niti EACEA ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

Uvod

Bavljenje kulturnim nasleđem zajednice nosi veliki potencijal za razvoj samosvesti ljudi i za unapređenje komunikacije unutar i između različitih kultura. Istraživanje i predstavljanje sopstvenog nasleđa može ojačati identitet zajednice među mladima, podstaći međugeneracijski dijalog i promovisati aktivno građanstvo. Projekat EYES ima za cilj da iskoristi ovaj potencijal kroz edukaciju mladih i njihovih edukatora kako da istraže i prouče svoje lokalno kulturno nasleđe i obrade to znanje u multimedijalnu turu nasleđa koju će podeliti sa svojim vršnjacima.

Ovaj dokument je namenjen da zainteresovanom čitaocu predstavi zašto obrazovanje o sopstvenom lokalnom kulturnom nasleđu ima navedene vrednosti i pokušava da pruži snažne argumente za važnost jasnog i realnog sagledavanja sopstvenog kulturnog nasleđa. Dokument takođe daje kratak pregled načina na koji se kulturno nasleđe tretira u pet zemalja partnera projekta EYES i šta se može naučiti iz njihovih specifičnih sistema vrednosti koji usmeravaju odgovarajuće nacionalne politike, projekte i narative.

Završno poglavlje će pružiti sažetak i opšte smernice za sve koji su zainteresovani da koriste EYES alatke kako bi razvili sopstvenu turu kulturnog nasleđa. Dakle, čitalac koji želi brže da dođe do praktičnih zaključaka može preskočiti drugo i treće poglavlje i preći direktno na zaključak.

2. Zašto je nasleđe važno

Nasleđe i pojedinac – Nasleđe i ja

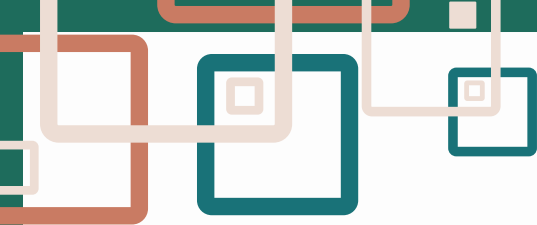
Iako mi Evropljani volimo da ističemo našu individualnost i veoma cenimo svoju ličnu slobodu, ipak smo društvena bića. Postojimo u zajednicama koje su naše glavne tačke oslonca. Svesno ili nesvesno, živimo njihove tradicije i običaje, pratimo njihova pravila, delimo iste vrednosti i sisteme verovanja. Svoj svakodnevni život prilagođavamo okvirima koje nam zajednice pružaju.

Dok neki to mogu shvatiti kao oblik ograničenja, taj okvir je istovremeno važan izvor sigurnosti i stabilnosti. Ne samo da znamo kako da se ponašamo u svojoj zajednici – šta treba da činimo kako bismo živeli srećan život – već možemo u velikoj meri da predvidimo i ponašanje drugih ljudi iz iste zajednice. Pravila i strukture naših zajednica unapred određuju veliki deo naših života, čineći naše kretanje u tom sistemu predvidljivijim i samim tim lakšim. Dakle, čak i kao pojedinci, naše postojanje je u velikoj meri uslovljeno zajednicom u kojoj živimo – naša ličnost, naše mišljenje i ponašanje ne mogu se posmatrati nezavisno od nje.

Kao što zajednice značajno oblikuju pojedince, i same zajednice značajno oblikuju njihovo nasleđe. Nasleđe jedne zajednice može se opisati kao zbir svih prošlih događaja i procesa koji su doveli do postojećih tradicija, običaja, vrednosti i pravila po kojima članovi zajednice žive. Kako to objašnjava Kembridž rečnik: „Nasleđe su obeležja koja pripadaju kulturi određene zajednice, poput tradicije, jezika ili građevina, koja su nastala u prošlosti i koja su i dalje važna.“ Dakle, sadašnji oblik zajednice ne može se razumeti bez poznavanja njene prošlosti.

Shodno tome, postoji direktna veza između nasleđa zajednice i ličnosti pojedinca koji, u stvari, nosi nasleđe svoje zajednice baš kao što nosi i nasleđe svoje porodice. Moglo bi se čak reći da je nasleđe zajednice određujući element karaktera pojedinca i da se od njega ne može odvojiti. Ovo može pomoći da shvatimo zašto su teme koje se tiču zajednice i nasleđa često osetljive i sposobne da izazovu žestoke sukobe. Rasprave o zajednici i nasleđu uvek su rasprave o nama samima – one su automatski lične.

Dakle, ako pretpostavimo da je nasleđe zajednice određujući element karaktera pojedinca, onda vredi brinuti o njemu. Briga o našem nasleđu i postajanje svesnim njegovih obeležja u suštini znači brigu o sopstvenoj ličnosti i osvešćivanje njenih osobina. Takva samosvest i svest su od vitalnog značaja. Samo ako razumemo zašto postupamo na određeni način, moći ćemo da se razvijamo. Moći ćemo da uočimo obrasce u svom ponašanju koje možda želimo da promenimo ili čak odbacimo. Tek tada ćemo moći da identifikujemo šta zaista volimo i želimo u životu, da postupamo u skladu s tim i dostignemo uravnoteženo stanje uma. Bavljenje sopstvenim nasleđem je, dakle, jedan od načina da se razvije lična samosvest.

Nasleđe i zajednica

Bavljenje nasleđem jedne zajednice može imati pozitivne efekte i na samu zajednicu. Kao i pojedinci, zajednice takođe slede nesvesne obrasce koji im ne moraju uvek biti od koristi. Istraživanje istorije kulturnog nasleđa zajednice može otkriti korene tih obrazaca i ponuditi mogućnosti kako da se oni prevaziđu. Istovremeno, poznavanje nasleđa jedne zajednice može otkriti i uspehe i značajne trenutke koji mogu poslužiti kao primer za budućnost. Dakle, šta god zajednice otkriju baveći se svojim nasleđem, to može postati pokretač njihovog napretka i razvoja.

U svakom slučaju, isticanje zajedničkog kulturnog nasleđa i otkrivanje sličnosti i zajedničkih osobina verovatno vodi jačanju veza među članovima zajednice. To može podstaći osećaj pripadnosti i uzajamne naklonosti, što na kraju poboljšava njihovo blagostanje i zadovoljstvo svakodnevnim životom.

Ipak, snažna (ponovna) orijentacija prema kulturnom nasleđu zajednice može imati i negativne konotacije. Ako pojačani osećaj pripadnosti dolazi uz aktivno razgraničenje i potcenjivanje drugih zajednica, posvećenost sopstvenom kulturnom nasleđu može dovesti do sukoba između zajednica i kultura. Stoga vrednosti koje nas vode u otkrivanju kulturnog nasleđa određuju da li će ishod biti konstruktivna ili destruktivna sila.

Globalni značaj nasleđa

Globalni značaj nasleđa izražava se kroz UNESCO (Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu). Ona je osnovana 1945. godine kao odgovor na ogromna razaranja svetskog nasleđa tokom Drugog svetskog rata. Shvatilo se da ta razaranja nisu donela samo vrlo konkretne gubitke ljudskih života i materijalnih vrednosti, već i ozbiljne udarce identitetu preživelih ljudi, ostavljajući ih destabilizovanim na veoma dubokom ličnom nivou. Shodno tome, cilj UNESCO-a je bio, i ostao, jačanje „naše zajedničke ljudskosti kroz promociju obrazovanja, nauke, kulture i komunikacije“.[1].

Glavni vidljivi rezultat UNESCO-a jeste lista Svetske baštine, koja obuhvata spomenike, prirodna mesta, izuzetne tradicije ili običaje koji imaju neprocenjiv značaj ne samo za jednu naciju ili zajednicu, već za celo čovečanstvo. Zajednice koje imaju dobra pod zaštitom Svetske baštine dobijaju podršku za njihovo očuvanje kroz finansijske i materijalne doprinose.

Glavni vidljivi rezultat UNESCO-a jeste lista Svetske baštine, koja obuhvata spomenike, prirodna mesta, izuzetne tradicije ili običaje koji imaju neprocenjiv značaj ne samo za jednu naciju ili zajednicu, već za celo čovečanstvo. Zajednice koje imaju dobra pod zaštitom Svetske baštine dobijaju podršku za njihovo očuvanje kroz finansijske i materijalne doprinose.

Poslednje proširenje pojma nasleđa potiče iz Faro konvencije Saveta Evrope iz 2005. godine. Faro konvencija bavi se veoma važnim pitanjem na koji način (lokalno) kulturno nasleđe može da se koristi kao konstruktivna sila za pozitivan ljudski razvoj i da se spreči njegova zloupotreba, koja bi na kraju dovela do podele zajednica umesto da ih ujedini. Prema Faro konvenciji, kulturno nasleđe i sav rad koji se sa njim i za njega obavlja moraju biti ukorenjeni u sistemu vrednosti koji se zasniva na ljudskim pravima i demokratiji.

„Faro konvencija nas podstiče da prepoznamo da predmeti i mesta nisu sami po sebi ono što je važno kod kulturnog nasleđa. Ona su važna zbog značenja i upotrebe koje im ljudi pripisuju i vrednosti koje predstavljaju.“ [2]

To znači dve stvari: Prvo, perspektiva zasnovana na vrednostima otvara put kritičkom i svesnom pristupu sopstvenom kulturnom nasleđu. Ona omogućava suočavanje sa pozitivnim i negativnim razvojem u sopstvenoj zajednici i određivanje konkretnih akcija – bilo da ih treba podsticati ili prevazilaziti. Drugo, pristup zasnovan na vrednostima efikasno sprečava zloupotrebu lokalnog nasleđa. Zloupotreba se može razumeti kao opravdanje za podele zajednica na osnovu navodnih kulturnih razlika. Nacionalisti svih vrsta koriste takve kulturne argumente da opravdaju svoju nadmoć nad drugim narodima, što na kraju postaje izvor nacionalnih ili etničkih sukoba. Nasuprot tome, ako se kulturno nasleđe otkriva unutar zdravog demokratskog i ljudskopravaškog okvira, ono neće voditi kulturnim podelama, jer postojeće razlike neće biti shvaćene kao pretnja ili opasnost, već kao konstruktivan izvor ličnog i društvenog razvoja.

Ukratko, uključivanje kulturnog nasleđa u obrazovne programe nosi veliki potencijal:

- Prvo, bavljenje nasleđem i kulturnom pozadinom sopstvene zajednice podstiče samosvest pojedinaca jer oni, u suštini, otkrivaju elemente sopstvene ličnosti.
- Drugo, otkrivanje nepoznatih činjenica o sopstvenoj zajednici može ojačati veze među njenim članovima tako što čini zajedničke osobine vidljivijima i podstiče veću međusobnu naklonost.
- Treće, otkrivanje kritičnih aspekata sopstvene kulturne i istorijske pozadine može dovesti do prevazilaženja disfunkcionalnosti zajednice.
- Četvrto, otkrivanje izuzetnih kulturnih karakteristika i razlika u odnosu na druge zajednice može probuditi radoznalost članova zajednice za druge kulture i tradicije. Ovo se dešava kada se kulturnom nasleđu pristupa sa čvrstim stavom zasnovanim na ljudskim pravima, koji prihvata demokratiju i njene pluralističke temelje.
- Na kraju, istraživanje kulturnog nasleđa predstavlja višedimenzionalan zadatak koji zahteva mnoštvo veština koje treba steći tokom istraživačkog procesa. To obuhvata tehnike pretrage literature, arhivska istraživanja, tehnike intervjuja, tehnike prezentacije uključujući upravljanje multimedijalnim oblicima izražavanja, kao i osnovno znanje i/ili veštine u kontekstu same oblasti koja se istražuje, da pomenemo samo neke. Shodno tome, „Kulturna svest i izražavanje“ je jedna od osam ključnih kompetencija za celoživotno učenje.[3]

3. Nacionalne perspektive o lokalnom nasleđu

3.1. Lokalno nasleđe u Belgiji

JAVNA PERCEPCIJA I DRUŠTVENI ZNAČAJ

U Belgiji, lokalno nasleđe igra fundamentalnu ulogu u izgradnji kolektivnog i individualnog identiteta. Bilo da se radi o Valoniji, Flandriji ili Briselu, ono se vidi kao poluga za društvenu koheziju, zajedničko sećanje i promociju regiona. Iako je upravljanje nasleđem regionalizovano, postoji zajednička svest o njegovom značaju za zajednice.

Šira javnost pokazuje duboku privrženost svom lokalnom nasleđu: bilo da su u pitanju kapele, farme, rudnici, narodne tradicije ili znamenita prirodna mesta – ti elementi predstavljaju izvore smisla i ponosa. Građanske inicijative i lokalna udruženja pokreću sve veći broj projekata za promociju ovog nasleđa, uključujući vođene ture, izložbe, publikacije i digitalne zapise. Događaji poput Dana nasleđa (ili Open Monumentendag u Flandriji) svake godine privuku hiljade posetilaca, pokazujući trajno interesovanje javnosti.

Lokalno nasleđe je takođe ponavljajuća tema u politici, posebno u oblastima kulture, urbanističkog planiranja i turističkih politika. Sekretarka za prostorno planiranje u regionu Brisel–Glavni grad, Ans Persoons, na primer je izjavila:

„Potrebno je, i mora se naći ravnoteža između modernizacije gradova i zaštite nasleđa, kako bi se ljudima vratilo više prostora.“ [4]

Neke zajednice pridaju posebno veliki značaj svom nasleđu:

- Ruralne oblasti, sa svojim vekovnim tradicijama
- postindustrijske oblasti, u potrazi za novim identitetom
- multikulturne gradske četvrti, koje koriste nasleđe kao alat za interkulturni dijalog

Projekti poput „Vis ton Patrimoine“, „Patrimoine à roulettes“ i „Un artisan vit dans mon village“ ilustruju ovu dinamiku: oni pozivaju mlade da istražuju svoju okolinu, izraze se i zajednički oblikuju nove forme pripovedanja o nasleđu.

[4] <https://www.brusselstimes.com/belgium/711299/urbicide-how-brussels-is-seeking-to-balance-modernisation-and-heritage?>

REGULATIVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

Belgija ima regionalne zakonodavne okvire za zaštitu nasleđa:

U Valoniji, Kodeks o nasleđu Valonije [5] (ažuriran 2024. godine) definiše zaštite koje se primenjuju na spomenike, lokalitete, građevinske celine ili arheološka područja. Lokalno nasleđe može biti zaštićeno ako se prepozna kao značajno za regionalni identitet.

U Flandriji, Onroerend Erfgoeddecreet [6] (Dekret o nepokretnom nasleđu, 2013) uspostavlja različite nivoe priznavanja, od opštinskog nasleđa do međunarodno upisanog nasleđa. Region Brisel–Glavni grad primenjuje posebnu uredbu iz 1993. godine, kojom se zaštita nasleđa integriše u politike prostornog planiranja.

Na saveznom nivou, zakoni se uglavnom odnose na pokretno nasleđe (dela, predmeti, arhive) i kulturni izvoz.

Belgija je takođe ratifikovala nekoliko međunarodnih konvencija (posebno Faro konvenciju i UNESCO konvenciju o zaštiti nematerijalnog kulturnog nasleđa) koje utiču na regionalne politike.

Na kraju, opštine igraju centralnu ulogu: često predlažu liste objekata za zaštitu, pokreću aktivnosti podizanja svesti ili sprovode participativne projekte sa svojim stanovnicima.

Belgijski pejzaž je posebno bogat javnim, privatnim i građanskim institucijama posvećenim očuvanju i promociji nasleđa:

Valonija – Agencija za nasleđe Valonije (AWaP)

- o Misija: Razumevanje, očuvanje, obnova i promocija graditeljskog nasleđa Valonije.
- o Pristup: Agencija podržava opštine, škole i građane kroz tehničke savete, subvencije, obuke i obrazovne projekte (kao što su Usvoji spomenik ili Zanatlija živi u mom selu).
- o Vrednosti koje se neguju: Međugeneracijski prenos, dostupnost, lokalno ukorenjenje, obrazovanje za građanstvo.

Flandrija – Agencija za nepokretno nasleđe (Agentschap Onroerend Erfgoed)

- o Misija: Zaštita, upravljanje i učinjenje nasleđa vidljivim svima.
- o Pristup: Podrška opštinskim inventarima, finansiranje restauracije, digitalni alati za podizanje svesti (npr. erfgoedkaart.be).
- o Vrednosti: Građansko učešće, adaptivna ponovna upotreba, poštovanje lokalnog identiteta.

Brisel – Urban.brussels (Odeljenje za kulturno nasleđe)

- o Misija: Integrisanje nasleđa u politike urbanističkog planiranja i održivog razvoja.
- o Pristup: Podrška vlasnicima, širenje informacija, medijacijski projekti u urbanim sredinama.
- o Vrednosti: Raznolikost, inovacije u nasleđu, zajedničko upravljanje.

Udruženja i građanske inicijative

Mnoge lokalne neprofitne organizacije rade na dokumentovanju, prenošenju i promociji nasleđa:

- o U Valoniji: Qualité-Village-Wallonie, Maison du Patrimoine Médiéval Mosan itd.
- o U Flandriji: Heemkundige Kringen, mreže lokalne istorije.
- o U celoj zemlji: lokalni muzeji, biblioteke, istorijska društva, posvećene škole.

Ove organizacije objavljuju knjige, kreiraju ture, prikupljaju svedočanstva i razvijaju obrazovne alate. One takođe doprinose demokratizaciji pristupa nasleđu.

[5] Code Wallon du Patrimoine, https://agencewallonnedupatrimoine.be/wp-content/uploads/2024/05/20240601_CoPat_Textes_legislatifs_consolides.pdf

[6] <https://codex.vlaanderen.be/portals/codex/documenten/1023317.html>

SISTEM VREDNOSTI KOJI STOJI IZA LOKALNOG I KULTURNOG NASLEĐA

U Belgiji se lokalno nasleđe razume u širokom i pluralističkom smislu, obuhvatajući:

stare zgrade, arheološka nalazišta, industrijski ostaci, urbane svojine

egionalni jezici, muzika, recepti, zanatske veštine, običaji

kulturni predeli, državne šume, istorijski parkovi

Vrednosti koje se najčešće ističu su:

lokalno nasleđe omogućava ljudima da se poistovete sa mestom i da osećaju da pripadaju zajednici.

posmatra se kao dragocen obrazovni alat, riznica sećanja i sredstvo za dijalog između generacija.

obnova starih zgrada često se promovise kao ekološki prihvatljiva alternativa novoj gradnji.

u multikulturnim četvrtima, nasleđe postaje kapija za otkrivanje priča jednih o drugima.

Institucije često koriste definicije UNESCO-a, ali ih prilagođavaju lokalnim kontekstima. Na primer, AWaP vrednuje i „prestižne svedoke“ i „skromna svedočanstva svakodnevnog života“.

Na kraju, koncepti učešća, zajedničkog stvaranja i medijacije postaju sve važniji u politikama nasleđa. Građani više nisu posmatrači, već akteri u nasleđu.

ZAKLJUČAK: ULOGA LOKALNOG NASLEĐA U BELGIJSKOM IDENTITETU

U Belgiji, očuvanje i promocija lokalnog nasleđa imaju snažnu identitetsku dimenziju, naročito u zemlji u kojoj koegzistiraju različite kulture, jezici i istorijski narativi. Nasleđe se često posmatra kao zajednička nit koja povezuje prošlost, sadašnjost i budućnost, sredstvo za povezivanje sa teritorijom i zajedničkim sećanjem. Takođe, ono igra fundamentalnu ulogu u izgradnji aktivnog građanstva. Kroz obrazovne projekte poput „Vis ton Patrimoine“ (Doživi svoje nasleđe), „Classes du Patrimoine“ (Časovi nasleđa) i „Un artisan vit dans mon village“ (Zanatlija živi u mom selu), mladi se podstiču da otkrivaju, preispituju i tumače svoju okolinu, razvijajući tako kritičko mišljenje i vezanost za opšte dobro.

U vreme klimatskih izazova, društvenih tenzija i digitalnih promena, lokalno nasleđe se pokazuje kao prostor za otpornost, dijalog i kolektivnu imaginaciju. Ono pomaže u oblikovanju društva koje je svesnije svog nasleđa, ali istovremeno otvorenije za različitost i promene.

JAVNA PERCEPCIJA I DRUŠTVENI ZNAČAJ

Lokalno nasleđe u Poljskoj zauzima značajno mesto i u javnoj svesti i u nacionalnom diskursu. Istorijski put poljske nacije — obeležen podelama, okupacijama, promenama granica i sistemskim transformacijama — oblikovao je snažnu osetljivost na pitanja kulturnog identiteta i istorijskog kontinuiteta. Shodno tome, lokalno nasleđe se široko smatra suštinskom komponentom šireg nacionalnog nasleđa i tretira se sa velikim poštovanjem u različitim segmentima društva.

Šira javnost pokazuje aktivno interesovanje za očuvanje lokalnog nasleđa, posebno u oblastima sa duboko ukorenjenim istorijskim i kulturnim tradicijama. Narodni običaji, verski rituali, regionalni dijalekti i arhitektonski spomenici često se doživljavaju ne samo kao kulturni artefakti već i kao manifestacije zajedničkog identiteta i međugeneracijskog pamćenja. Ova osećanja često odjekuju i u političkoj retorici. Poljski lideri, uključujući predsednike i ministre kulture, više puta su naglašavali važnost očuvanja kulturnog pamćenja i zaštite materijalnog i nematerijalnog nasleđa za buduće generacije. Na primer, predsednik Andžej Duda govorio je o nasleđu kao o „moralnoj obavezi prema onima koji su oblikovali dušu poljske nacije“.

Pitanja nasleđa redovno se razmatraju i u parlamentarnim debatama i u inicijativama lokalnih samouprava, naročito u kontekstu regionalnog razvoja, turizma i obrazovanja. Poslednjih godina sve više pažnje posvećuje se revitalizaciji zapuštenog ili zaboravljenog nasleđa — posebno onog koje pripada manjinskim ili postkonfliktnim zajednicama — čime se naglašava rastuća svest o multikulturnim dimenzijama poljske istorije.

Profesor Jacek Purchla, osnivač Međunarodnog kulturnog centra u Krakovu, naglašava značaj lokalnog nasleđa u oblikovanju regionalnog identiteta i urbanog razvoja. On tvrdi: „Kulturno nasleđe nije samo zaostavština prošlosti, već strateški resurs za budućnost, naročito za lokalne zajednice koje ponovo zadobijaju svoj identitet nakon decenija brisanja“ (izvor: Cultural Heritage and Identity in Central Europe, 2011).

Purchlina perspektiva naglašava da nasleđe funkcioniše ne samo kao sredstvo za pamćenje prošlosti, već i kao način putem kojeg različite zajednice širom Poljske — ruralne, urbane, manjinske i verske — aktivno oblikuju svoje identitete i potvrđuju svoje mesto unutar nacionalnog narativa.

Pre svega, ruralne zajednice često pokazuju snažnu vezanost za narodne tradicije, dijalekte, verske rituale i lokalne zanate. Ovi elementi su sastavni deo lokalnog identiteta.

Sa druge strane, urbane zajednice, naročito u istorijski značajnim gradovima kao što je Krakov, Vroclav ili Gdanjsk, više se fokusiraju na arhitektonsko i multikulturno nasleđe (uključujući nemačke, jevrejske i ruske tragove).

Pored toga, manjinske i marginalizovane zajednice, poput Lemka, Kašuba, Šlezijaca i Roma, pridaju veliki značaj očuvanju kulture kao načinu da potvrde svoje posebne identitete u širem poljskom kontekstu.

Na kraju, verske zajednice, naročito Katolička crkva, igraju značajnu ulogu u očuvanju i promociji verskog nasleđa, uključujući crkve, svetilišta i hodočašća.

REGULATIVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

Glavni zakonodavni instrument koji reguliše lokalno nasleđe u Poljskoj jeste Zakon o zaštiti spomenika i starina i staranju o njima (polj. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami), usvojen 2003. godine. Ovaj zakon obezbeđuje sveobuhvatan okvir za zaštitu, konzervaciju i dokumentovanje kulturnih dobara koja se smatraju istorijski, umetnički ili naučno značajnim.

Zakon se zasniva na shvatanju da kulturno nasleđe predstavlja javno dobro čije očuvanje jeste u interesu čitavog društva. On naglašava odgovornost države, lokalnih samouprava i privatnih vlasnika da obezbede integritet i kontinuitet kulturnih spomenika. Opravdanje za ove mere leži u principu da kulturno nasleđe predstavlja akumulirano iskustvo, znanje i vrednosti nacije i da služi kao temelj kulturnog identiteta i građanske svesti.

Zakon nalaže izradu registara nasleđa, nameće obaveze vlasnicima zaštićenih dobara i ovlašćuje nadležne organe da intervenišu u slučajevima zapuštanja ili neprimerenih izmena. Finansijska podrška za konzervatorske napore obezbeđuje se i na nacionalnom i na regionalnom nivou, često uz dopunu sredstvima Evropske unije namenjenim kulturi.

Zakon opravdava zaštitu nasleđa kao pitanje javnog interesa i nacionalne odgovornosti. On potvrđuje da je kulturno nasleđe nezamenjiv izvor znanja, identiteta i istorijskog kontinuiteta. Zakon nalaže inventarisanje, dokumentovanje i konzervaciju dobara kulturnog nasleđa i daje ovlašćenja državnim i lokalnim organima da sprovedu ove mere.

Glavno javno telo odgovorno za koordinaciju politike nasleđa jeste Nacionalni odbor za nasleđe Poljske (Narodowy Instytut Dziedzictwa – NID). Njegova misija obuhvata identifikaciju, istraživanje, dokumentovanje i promociju i materijalnog i nematerijalnog nasleđa. Odbor definiše lokalno nasleđe kao integralnu komponentu kulturnog pejzaža, obuhvatajući istorijsku arhitekturu, arheološka nalazišta, tradicionalne zanate, usmenu istoriju i lokalne običaje. Odbor naglašava društvenu vrednost nasleđa, posmatrajući ga kao sredstvo za obrazovanje, uključivanje zajednice i nacionalno jedinstvo. U svojim zvaničnim saopštenjima često predstavlja očuvanje nasleđa i kao kulturni i kao moralni imperativ, ključan za podsticanje međugeneracijskog kontinuiteta i društvene otpornosti.

Druge državne institucije uključuju Ministarstvo kulture i nacionalnog nasleđa, koje igra centralnu ulogu u oblikovanju nacionalne politike očuvanja nasleđa. Njegova misija naglašava zaštitu i promociju poljskog kulturnog nasleđa kao temelja nacionalnog identiteta, građanskog angažmana i međunarodnog priznanja. Pristup Ministarstva lokalnom nasleđu je višedimenzionalan: kombinuje finansijsku podršku (npr. kroz grant programe kao što su Ochrona Zabytków ili Kultura ludowa i tradycyjna), zakonodavni nadzor,

i međunarodnu saradnju, sa ciljem da se obezbedi i zaštita fizičkih lokaliteta i prenošenje nematerijalnih kulturnih praksi.

Ministarstvo lokalno nasleđe shvata u širokom smislu, obuhvatajući ne samo istorijske zgrade i spomenike, već i narodnu kulturu, jezik, usmene tradicije, zanate i verske rituale. Ova inkluzivna definicija odražava sve veću svest o nasleđu kao živom, evolutivnom procesu koji je ukorenjen u životu zajednice. Lokalno nasleđe se tako posmatra i kao odraz regionalne raznolikosti i kao sastavni element nacionalnog kulturnog bogatstva.

U svojim javnim saopštenjima i strateškim okvirima, Ministarstvo naglašava značaj lokalnog nasleđa ističući njegovu ulogu u jačanju društvene kohezije, građanskog identiteta i međugeneracijskog kontinuiteta. Očuvanje nasleđa postavlja se kao građanska odgovornost koja jača nacionalnu otpornost, promoviše turizam i ekonomski razvoj i obezbeđuje da sećanje na različita kulturna iskustva — posebno ona potisnuta ili izbrisana od strane prošlih režima — ostane živo.

Na regionalnom nivou, vojvodski (regionalni) konzervatori spomenika deluju kao decentralizovane grane sistema zaštite nasleđa. Njihov osnovni zadatak je sprovođenje državne politike u oblasti konzervacije, restauracije i dokumentovanja dobara kulturnog nasleđa. Oni usvajaju zaštitnički i regulatorni pristup, fokusirajući se na pravnu primenu, prostorno planiranje i tehnički nadzor. Za ove konzervatore, lokalno nasleđe se u velikoj meri definiše kroz materijalnu kulturu — istorijsku arhitekturu, arheološka nalazišta i urbane celine — ali njihov rad sve više uključuje konsultacije sa zajednicom i participativno planiranje. Oni naglašavaju vrednost nasleđa ne samo u smislu istorijskog znanja, već i za lokalni razvoj i kulturnu održivost. Brojne nevladine organizacije i privatne fondacije aktivne su u oblasti očuvanja nasleđa. Među njima, značajnu ulogu ima Fondacija kulturnog nasleđa (polj. Fundacja Dziedzictwa Kulturowego). Ova organizacija sprovodi projekte restauracije, naročito verskih i manjinskih lokaliteta, i promoviše javnu svest kroz izložbe, predavanja i publikacije. Misija fondacije naglašava etičku dimenziju rada na nasleđu — odnosno dužnost da se povrate zaboravljene ili zapostavljene istorije i podstakne dijalog među zajednicama. Njihov pristup često uključuje saradnju sa lokalnim stanovništvom, čime se dodatno osnažuje uloga nasleđa kao zajedničkog dobra, a ne isključivo institucionalne brige.

SISTEM VREDNOSTI KOJI STOJI IZA LOKALNOG I KULTURNOG NASLEĐA

Lokalno nasleđe zauzima važno mesto u poljskom javnom diskursu i institucionalnim okvirima, gde mu se pripisuje niz međusobno povezanih vrednosti. Glavne među njima su:

**Identitet i
kontinuitet**

Nasleđe se široko razume kao stub i lokalnog i nacionalnog identiteta, služeći za povezivanje prošlih generacija sa savremenim društvom i budućim zajednicama.

**Građanska
odgovornost**

Zaštita i očuvanje nasleđa predstavljeni su kao zajedničke odgovornosti, koje uključuju pojedince, zajednice i institucije u zajedničku posvećenost očuvanju kulture.

**Društvena
kohezija**

U oblastima oblikovanim istorijskim sukobima ili političkim transformacijama, nasleđe se često priziva kao izvor jedinstva, podstičući društvene veze i učvršćujući osećaj zajedničke pripadnosti.

**Moralno i
istorijsko
pamćenje**

Zaštita nasleđa se često prikazuje kao čin moralne obaveze i istorijske pravde, naročito u vezi sa ratnim razaranjima i brisanjem narativa manjinskih zajednica.

**Obrazovna
vrednost**

Ove vrednosti se ispoljavaju kroz niz praksi, uključujući kampanje podizanja javne svesti, razvoj nastavnih programa i lokalne inicijative usmerene na revitalizaciju istorijskih ambijenata, očuvanje tradicionalnog znanja i prikupljanje usmenih svedočanstava. Kroz takve napore, nasleđe se ne samo čuva, već se i aktivno integriše u savremeni kulturni i građanski život.

ZAKLJUČAK: ULOGA LOKALNOG NASLEĐA U POLJSKOM IDENTITETU

U zaključku, očuvanje i promocija lokalnog nasleđa u Poljskoj igraju ključnu ulogu u oblikovanju kulturne samosvesti i kolektivnog identiteta poljskog naroda. U zemlji u kojoj je istorijski pejzaž dramatično oblikovan spoljnim invazijama, unutrašnjim previranjima i promenama granica, očuvanje nasleđa pojavljuje se i kao strategija otpornosti i kao sredstvo kulturnog izražavanja.

Lokalno nasleđe ne odražava samo jedinstveni karakter pojedinih regiona ili zajednica, već doprinosi i širem nacionalnom narativu koji vrednuje različitost, sećanje i kontinuitet. Kao takvo, ono funkcioniše kao ključno sredstvo u stalnom procesu kulturne rekonstrukcije i oblikovanja identiteta, potvrđujući posvećenost Poljske očuvanju svoje prošlosti dok istovremeno odgovara na složenosti sadašnjosti.

JAVNA PERCEPCIJA I DRUŠTVENI ZNAČAJ

U Mađarskoj, lokalno kulturno nasleđe ima veliki značaj u društvu. To se može videti kroz popularnost narodnih festivala, zajedničkih tradicija i široko rasprostranjeno očuvanje istorijskih lokaliteta. Istraživanja o ruralnim zajednicama u Mađarskoj pokazuju da je nasleđe duboko utkano u tkivo tih zajednica, gde tradicije i sećanja oblikuju lokalni pejzaž (Csurgó & Smith, 2022). [7]

U mnogim selima i manjim gradovima, ljudi su snažno povezani sa svojim lokalnim običajima, bilo kroz tradicionalne igre i plesove, regionalne zanate ili lokalnu kuhinju. Ove tradicije se ne samo čuvaju sa pažnjom, već se aktivno prenose budućim generacijama.

Jedan jedinstven primer ove duboke povezanosti jeste karneval Bušojaraš u Mohaču[8], vekovna tradicija tokom koje učesnici nose maske i ovčije kože da bi oterali zimu. Ovaj događaj, priznat od strane UNESCO-a kao nematerijalno kulturno nasleđe, mnogo je više od festivala — to je proslava lokalnog identiteta. Svake godine ga posećuju hiljade ljudi, a čitava zajednica, uključujući i mlade, učestvuje u očuvanju tradicije. Za stanovnike Mohača, ovaj karneval nije samo kulturni događaj, već vitalni deo njihovog identiteta, koji ih povezuje sa prošlošću i stvara osećaj zajedničke pripadnosti u sadašnjosti.

Slično tome, maćo vez iz Mezoekveša [9], poznat po svojim živopisnim cvetnim motivima, predstavlja živu tradiciju koju čuvaju lokalni zanatlije i koja je takođe upisana kao nematerijalno kulturno nasleđe pri UNESCO-u. Ovi primeri pokazuju da je za mnoge Mađare nasleđe daleko od apstraktnog pojma — ono je utkano u svakodnevni život.

[7] Csurgó, B., & Smith, D. (2022). Rural heritage and place-making: Embedding community values, traditions, and memories in Hungary. *Journal of Rural Studies*, 75, 100-112. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2022.01.012>

[8] Mohács Busójárás carnival: UNESCO Intangible Cultural Heritage. Retrieved June 30, 2025, from <https://ich.unesco.org/en/RL/busojaras-carnival-in-mohacs-00320>

[9] Matyó embroidery: UNESCO Intangible Cultural Heritage. Retrieved June 30, 2025, from <https://ich.unesco.org/en/RL/maty%C3%B3-embroidery-00321>

Mnogi Mađari učestvuju u aktivnostima povezanim sa nasleđem: kuće narodnog plesa (tánc ház događaji) popularne su među mladima, lokalni muzeji istorije i muzeji na otvorenom (tájházak) redovno primaju posetioce. Pored toga, godišnji Dani kulturnog nasleđa (Kulturális Örökség Napjai) privlače mase posetilaca u istorijske zgrade i lokalitete širom Mađarske. Ovi događaji ističu rastuće interesovanje javnosti za očuvanje kulturnog nasleđa, u kojima učestvuju i mlađe i starije generacije.

Ruralne zajednice, etničke manjine i starij generacije starijih ljudi i ruralne zajednice tradicionalno su bile više usmerene na očuvanje nasleđa, ali poslednjih godina primećuje se izraženo obnavljanje interesovanja među gradskom omladinom.

Ansamblu narodne muzike i plesa imaju veoma razvijenu scenu čak i u Budimpešti, što pokazuje da lokalne tradicije imaju široku privlačnost i da više nisu ograničene samo na sela. Zapravo, rastuće interesovanje mladih u gradovima za lokalno nasleđe odražava dublji kulturni preporod, jer omladina sve više nastoji da se ponovo poveže sa svojim korenima. Na političkom nivou, lokalno nasleđe postalo je značajna tema, često povezana sa raspravama o nacionalnom identitetu i kulturnim politikama. U poslednjim godinama, očuvanje nasleđa je centralna tema na političkoj agendi Mađarske. Kulturne politike sve više ističu nasleđe kao dragoceni resurs, ključan ne samo za turizam, već i za izgradnju zajednice i podsticanje patriotizma. Lokalno nasleđe, sa svojim snažnim vezama sa nacionalnim identitetom, ne posmatra se kao uska ili specijalizovana tema, već kao ključni element javnog života. Kao rezultat toga, rasprave o očuvanju nasleđa postale su sve vidljivije, prelazeći iz akademskih krugova u samo središte nacionalnog diskursa.

PRAVNI I INSTITUCIONALNI OKVIR

Zaštita nasleđa u Mađarskoj zasnovana je na sveobuhvatnom pravnom okviru:

- Zakon LXIV iz 2001. o zaštiti kulturnog nasleđa pruža pravni osnov za identifikaciju, konzervaciju i korišćenje kulturnog nasleđa. Obuhvata i materijalno nasleđe (kao što su spomenici, istorijske zgrade i artefakti) i nematerijalno nasleđe (poput običaja, tradicija i zanata). Zakon naglašava važnost održivosti, uključivanja javnosti i obrazovanja, obezbeđujući da nasleđe ne bude samo zaštićeno, već i dostupno javnosti za buduće generacije.
- GVladina uredba 393/2012 (XII. 20.) utvrđuje operativna pravila za organe zadužene za nasleđe, definišući kako kulturna dobra treba da budu registrovana, zaštićena i nadgledana. Ova uredba obezbeđuje da proces zaštite nasleđa bude standardizovan i sistematičan, osiguravajući ujednačenost širom zemlje.

Mađarska je takođe aktivan učesnik ključnih međunarodnih sporazuma koji usmeravaju zaštitu nasleđa. Kao potpisnica UNESCO Konvencije o svetskoj baštini i Konvencije iz 2003. o zaštiti nematerijalnog kulturnog nasleđa, Mađarska se obavezala na globalni napor za očuvanje kulturnog nasleđa. Ovi međunarodni sporazumi pružaju Mađarskoj okvire da obezbedi da se njeno nasleđe čuva ne samo radi nacionalnog ponosa, već i za dobrobit globalne zajednice. Pridržavanjem ovih konvencija, Mađarska usklađuje svoje politike sa svetskim standardima i jača svoju ulogu u međunarodnoj zaštiti kulturnog nasleđa.

Jedan značajan aspekt sistema zaštite nasleđa u Mađarskoj jeste njegova decentralizovana struktura. Dok nacionalna vlada obezbeđuje opšti zakonski okvir, lokalne samouprave, muzeji i službe nacionalnih parkova imaju aktivnu ulogu u zaštiti nasleđa na lokalnom nivou. Lokalne vlasti imaju ovlašćenje da donose odluke u vezi sa zaštitom nasleđa, a lokalni muzeji, koje često održavaju opštine, ključni su akteri u istraživanju i prezentovanju kulturnog nasleđa. Pored toga, službe rendžera nacionalnih parkova pomažu u zaštiti arheoloških nalazišta, obezbeđujući da nasleđe bude čuvano kako u prirodnom, tako i u izgrađenom okruženju.

Mađarska takođe pridaje veliki značaj zaštiti nematerijalnog kulturnog nasleđa — obavezi koja je dodatno potvrđena njenim ranim usvajanjem UNESCO-ove Konvencije o nematerijalnom nasleđu iz 2003. godine. Ovo obuhvata širok spektar kulturnih praksi, kao što su tradicionalna muzika, zanati i festivali, koji čine sastavni deo kulturnog pejzaža Mađarske. U poslednjim godinama, Mađarska je takođe prihvatila principe Faro konvencije, koji naglašavaju društvenu vrednost nasleđa. Ova promena priznaje da očuvanje nasleđa nije samo o zaštiti fizičkih lokaliteta, već i o obezbeđivanju da žive tradicije ostanu vitalne i dostupne zajednici.

ZAJEDNICE I INSTITUCIJE U OČUVANJU NASLEĐA

Mnoge lokalne zajednice u Mađarskoj posebno su posvećene očuvanju svog nasleđa. Ruralna sela naročito se ponose održavanjem tradicija, poput narodnih nošnji, plesova i svečanosti koje se prenose kroz generacije. Na primer, Paloci u severnoj Mađarskoj svake godine organizuju festivale posvećene svojoj narodnoj kulturi, dok Sekelji u Transilvaniji nastavljaju da poštuju svoje nasleđe kao deo identiteta. Slično tome, etničke manjine poput Švaba (podunavskih Nemaca) i Slovaka vode kulturne centre radi očuvanja svojih posebnih običaja i tradicija, često uz podršku lokalnih samouprava.

Pored ovih inicijativa „odozdo“, nekoliko ključnih institucija igra vitalnu ulogu u očuvanju i promociji nasleđa u Mađarskoj. Kuća mađarskog nasleđa (Hagyományok Háza) [11] predstavlja vodeću instituciju posvećenu zaštiti narodnih tradicija širom Karpatskog basena, nudeći radionice, obuke i javne edukativne programe. Nacionalni muzej i drugi regionalni muzeji ključni su u očuvanju materijalnog nasleđa, prikupljajući i restaurirajući istorijske artefakte. Stručne organizacije kao što su ICOMOS [12] Mađarska i Europa Nostra Mađarska takođe doprinose očuvanju nasleđa kroz stručne savete i programe priznanja.

SISTEM VREDNOSTI KOJI STOJI IZA LOKALNOG I KULTURNOG NASLEĐA

U Mađarskoj, lokalno nasleđe se široko tumači i kao kulturno dobro i kao građanska odgovornost. Ono igra značajnu ulogu u jačanju nacionalnog ponosa, identiteta i kontinuiteta. Nasleđe se često predstavlja kao zaostavština koju treba poštovati i očuvati, pri čemu se tradicionalne prakse slave kao sastavni deo osećaja zajednice o sebi. Koncept „Hungarikum“ je centralan u tome – označava proizvode, tradicije i vrednosti jedinstvene za Mađarsku, koji su zvanično priznati zbog svog kulturnog značaja. To uključuje kulinarske tradicije poput tokajskog vina i kaločanske paprike, kao i narodnu umetnost, muziku i regionalne festivale. Ovi elementi nisu samo simboli ponosa, već služe i da ujedine generacije i povežu Mađare sa njihovom zajedničkom istorijom.

Istovremeno, novija tumačenja nasleđa naglašavaju raznolikost, kritičku refleksiju i inovaciju. Lokalno nasleđe se sve više prepoznaje kao alat za razvoj zajednice, uključivanje mladih i interkulturalni dijalog. Dok tradicionalni narativi često romantizuju ruralnu prošlost Mađarske, savremene prakse zadiru u neispričane priče, marginalizovane istorije i identitete koji se razvijaju. Na taj način, nasleđe postaje živi, dinamični resurs, sposoban da podstiče društvenu koheziju i međugeneracijsko učenje. Ono osnažuje zajednice da promišljaju o svojoj istoriji, da slave svoju kulturnu raznolikost i da se upuštaju u nove, inkluzivne kulturne prakse.

U tom smislu, pristup Mađarske lokalnom nasleđu se menja – kombinuje tradiciju sa inovacijom, priznajući i pozitivne i negativne aspekte svoje prošlosti.

[11] Hungarian Heritage House (Hagyományok Háza): About us. Retrieved June 30, 2025, from <https://www.hagyomanyokhaza.hu/en>

[12] ICOMOS Hungary: About ICOMOS Hungary. Retrieved June 30, 2025, from <https://www.icomos.hu/en>

SUOČAVANJE SA SLOŽENOM PROŠLOŠĆU: TRIJANONSKO NASLEĐE

Trijanonski sporazum iz 1920. godine značajno je preoblikovao granice Mađarske, ostavljajući milione etničkih Mađara izvan novih državnih okvira. Ovaj teritorijalni gubitak i njegove kulturne posledice zauzimaju centralno mesto u nacionalnom pamćenju Mađarske i često se nazivaju „trijanonska trauma“

Iako se posledice ovog događaja i dalje osećaju, Mađarska je razvila načine da se suoči sa njegovim nasleđem. 4. jun se obeležava kao Dan nacionalnog jedinstva, koji naglašava zajednički kulturni identitet mađarskih zajednica, bez obzira na državne granice. Politike poput dodele dvojnog državljanstva etničkim Mađarima u inostranstvu imaju za cilj jačanje tih veza.

Spomenici i kulturni izrazi pomažu da se istorija Trianona održi u javnoj svesti. Nacionalni spomenik jedinstva u Budimpešti podseća na izgubljena mađarska naselja, dok Sekeljska himna (Székely Himnusz) i dalje predstavlja važan kulturni simbol. Ovi napori pomažu da se očuva sećanje na Trianon i održi osećaj kolektivnog identiteta među Mađarima, kako unutar zemlje, tako i u zajednicama u inostranstvu.

ZAKLJUČAK: NASLEĐE I MAĐARSKI IDENTITET

Očuvanje lokalnog nasleđa je od suštinskog značaja za samosvest mađarskog naroda. Ono povezuje generacije i jača osećaj zajedničke istorije. Festivali, pesme i tradicije ne samo da odaju počast prošlosti, već i oblikuju kolektivni identitet zemlje. Ove žive tradicije se aktivno čuvaju i prenose, održavajući nasleđe kao vitalni deo svakodnevnog života. Nasleđe se dodatno osnažuje kroz snažne zakone i kulturne institucije, što odražava nacionalnu posvećenost zaštiti i materijalnih spomenika i nematerijalnih praksi za buduće generacije.

Bogato kulturno nasleđe Mađarske, prikazano kroz UNESCO lokalitete svetske baštine poput Hollókő-a i kroz proslavljene lokalne tradicije, pomaže zemlji da se izdvoji na globalnoj sceni. „Hungarikum“, termin za jedinstvene mađarske proizvode i tradicije poput tokajskog vina i kaločanske paprike, naglašava ponos koji Mađari osećaju prema svojim kulturnim blagima. Zajedničko kulturno pamćenje takođe povezuje mađarske zajednice preko granica, obezbeđujući osećaj jedinstva usred istorijskih izazova poput Trianona.

Ukratko, očuvanje nasleđa u Mađarskoj nije samo odavanje počasti prošlosti; ono je živa, ujedinjujuća sila koja oblikuje kolektivni identitet nacije i usmerava njen put ka budućnosti.

JAVNA PERCEPCIJA I DRUŠTVENI ZNAČAJ

Srbija je poznata po svojoj tradiciji, kulturi i kulturnom nasleđu, koje se često razume kroz materijalnu kulturu (spomenici, tradicionalna arhitektura, crkve, zanati) i nematerijalne elemente (jezički dijalekti, muzika, rituali, folklor). Pored formalnih mehanizama za zaštitu kulturnog nasleđa koje sprovode institucije, veliki broj inicijativa dolazi i iz lokalnih zajednica, omladinskih organizacija i samih građana.

Prvi susret sa institucionalnom zaštitom kulturnog nasleđa dogodio se 22. februara 1844. godine, kada je knez Aleksandar Karađorđević, na predlog Jovana Sterije Popovića, doneo Uredbu o zabrani rušenja starih gradova i njihovih ruševina, u saglasnosti sa Državnim savetom. „Pravilnik o zaštiti drevnih spomenika“ predstavlja prvi opšti akt o zaštiti kulturnog nasleđa u Srbiji i jedan je od prvih modernih opštih pravnih akata o spomenicima u 19. veku u Evropi.

Zahvaljujući posebnom zalaganju književnika Milorada Panića-Surepa (kasnije prvog direktora Zavoda), Vlada Srbije je 1947. godine osnovala Zavod za zaštitu i naučno proučavanje spomenika kulture Narodne Republike Srbije, sa sedištem u Beogradu. Godine 1960. Zavod je preimenovan u Republički zavod za zaštitu spomenika kulture – Beograd, 1971. godine mu se priključuje i Jugoslovenski zavod za zaštitu spomenika kulture, a ubrzo zatim počinje organizacija mreže institucija zaštite na teritoriji Srbije.

Srbija je veoma poznata po očuvanju kulture i tradicije, naročito kroz narodni ples – kolo. Srpsko kolo je tradicionalni ples koji se nalazi na UNESCO listi zaštićenih kulturnih dobara. Kolo je odraz srpskog naroda i izvodi se na svim događajima tokom života Srba. Običaji se razlikuju od kraja do kraja, a svaka oblast ima složenu strukturu običaja, dok su mnogi događaji iz prošlosti i dalje prisutni u određenim mestima.

Postoje brojni festivali i kulturne manifestacije na kojima folklorni ansamblu promovišu srpsku koreografiju, pevanje i instrumentalne izvedbe. Sabor trubača u Guči jedan je od najposećenijih muzičkih festivala sa snažnim folklornim segmentom, dok je Vukov sabor u Tršiću najstarija kulturna manifestacija u Srbiji.

Lokalno nasleđe je naročito važno za javnost u ruralnim sredinama, gde se tradicije i običaji i dalje neguju kao nekada. Poslednjih godina povećana je svest o potrebi očuvanja lokalnih običaja, dijalekata, kao i narodnog pevanja, igranja i sviranja. U novije vreme u Srbiji je realizovan i veliki broj projekata digitalizacije kulturnih dobara.

Početkom 2021. godine, Ministarstvo kulture i informisanja definisalo je Strateške prioritete razvoja kulture u Republici Srbiji za period 2021–2025, koje je odobrila Vlada Republike Srbije. Ovaj dokument postavlja 20 ključnih pravaca kulturne politike, sa ciljem unapređenja kulturnog sektora, jačanja svesti o kulturnom identitetu, uvođenja modernih i inovativnih pristupa prenošenju kulturnih vrednosti, kao i podsticanja saradnje sa obrazovnim, naučnim i turističkim sektorom.

Među strateškim ciljevima kulturne politike Srbije ističu se: povećanje budžetskih sredstava za kulturu, očuvanje kulturnog i istorijskog nasleđa, intenzivna saradnja sa UNESCO-m, razvoj savremenih muzeja i galerija, podsticanje umetnosti i filmske industrije, konkurentnost u medijskom prostoru, kao i decentralizacija kulturne produkcije. Takođe, važni prioriteti uključuju razvoj kulturne diplomatije, realizaciju i nastavak važnih infrastrukturnih projekata, saradnju sa privatnim sektorom kroz javno–privatna partnerstva, kao i uključivanje drugih relevantnih aktera. Planirano je i uvođenje poreskih olakšica za ulaganja u kulturu, priznavanje ekonomske dimenzije kulture, jačanje popularne kulture, digitalizacija kulturnog sadržaja i razvoj kulturnog turizma. Poseban naglasak stavljen je na unapređenje statusa samostalnih umetnika, kulturnih radnika i profesionalnih udruženja umetnika.

Srbija se može pohvaliti sa pet lokaliteta upisanih na UNESCO Listu svetske kulturne baštine, koji svedoče o bogatoj istoriji, duhovnosti i kulturnom razvoju Balkana:

- Stari Ras i Sopoćani (1979) – obuhvata značajne srednjovekovne spomenike: manastir Sopoćani, manastir Đurđevi stupovi, crkvu Svetog Petra i Pavla, kao i ostatke tvrđave Ras na Gradini.
- Manastir Studenica (1986) – jedno od najznačajnijih duhovnih i umetničkih središta iz doba dinastije Nemanjića.
- Gamzigrad – Romuliana, palata cara Galerija (2007) – izuzetan arheološki lokalitet iz kasno-rimskog perioda.
- Srednjovekovni spomenici na Kosovu (2004)* – grupni upis koji uključuje manastire Dečani, Gračanicu, Pečku patrijaršiju i Bogorodicu Ljevišku u Prizrenu. Ova celina se trenutno nalazi na Listi svetske baštine u opasnosti.
- Stećci – srednjovekovni nadgrobni spomenici (2016) – serijski prekogranični lokalitet koji Srbija deli sa Bosnom i Hercegovinom, Hrvatskom i Crnom Gorom.

6

Do sada je Srbija upisala pet elemenata na Reprezentativnu listu nematerijalnog kulturnog nasleđa čovečanstva, koji prikazuju žive tradicije i običaje sa dubokim značenjem za nacionalni identitet:

- Slava - family celebration of the patron saint's day (2014)
- Kolo - a traditional folk game in a circle, a symbol of unity and collective spirit (2017)
- Singing to the Fiddle-An Epic Oral Heritage Passed Down Through the Generations (2018)
- Grnčarija u Zlakusi – tehnika izrade posuda na ručnom vitlu koja se neguje u selu Zlakusa (2020)
- Priprema i upotreba šljivovice – društvene prakse i znanja vezana za tradicionalnu proizvodnju šljivove rakije (2022)

Ministarstvo kulture Republike Srbije brine o radu 28 nacionalnih kulturnih ustanova, koje predstavljaju ključne nosioce očuvanja i razvoja kulturnog nasleđa i savremenog stvaralaštva. Među njima su:

- Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, kao centralna institucija za stručnu zaštitu nepokretnih kulturnih dobara
- Narodni muzej Srbije, najznačajnija muzejska institucija u zemlji
- Državni arhiv Srbije, koji obuhvata mrežu od 36 javnih arhiva širom zemlje
- Arhiv Jugoslavije, čuvar arhivske građe bivše zajedničke države
- Narodna biblioteka Srbije, koja koordinira rad mreže od 164 javne biblioteke
- Jugoslovenska kinoteka, ustanova od posebnog značaja za očuvanje filmskog nasleđa
- Filmski centar Srbije, odgovoran za razvoj i promociju domaće kinematografije

ZAJEDNICE I INSTITUCIJE U OČUVANJU NASLEĐA

Srpsko kulturno nasleđe predstavlja jedinstvenu kombinaciju više tradicija i narativa: slovenske (južnoslovensko kulturno preplitanje), vizantijske (pravoslavlje, srednjovekovne crkve i manastiri, kult Svetog Save, ćirilično pismo), staro-balkanske (arhitektonski stilovi, muzičko, jezičko i kulinarско nasleđe pod orijentalno–islamskim uticajem), herojske (kultura seljaka–ratnika i junaka u brojnim ustancima i oružanim borbama, kako u stvarnim, tako i u mitskim predstavama nacionalne i državne istorije), nacionalno-romantičarske (folklor, usmena tradicija, pesme, priče, legende, produktivne i porodično zasnovane ruralne tradicije) i prosveteno-evropske (ideali racionalnosti, modernosti i prosvetčenosti, koje su zastupali građanska inteligencija, umetnici i naučnici).

Dakle, kulturno nasleđe Srbije obuhvata i materijalna i nematerijalna dobra iz različitih istorijskih perioda, uključujući elemente elitne i narodne kulture, uz jasnu svest o povezanosti sa dostignućima drugih naroda sa kojima su se Srbi kroz istoriju sretali, kao i sa kulturnim nasleđem nacionalnih manjina koje danas žive u Srbiji. Kako su materijalno i nematerijalno nasleđe međusobno isprepleteni, oni prožimaju čitavo društveno tkivo jednog naroda. Stoga se arhitektonska tradicija u Srbiji može razumeti kao odraz vrlo specifičnih društvenih (ekonomskih, kulturnih, političkih) vrednosti, simbola i značenja. Brojne kulturne građevine i prostori ne samo da ukazuju na arhitektonske karakteristike određenog istorijskog perioda, već i na fundamentalne principe koji su tada oblikovali javni život — odnosno vrednosti kojih su se pridržavali pojedinci i čitave zajednice.

To je očigledno i u srednjovekovnim srpskim crkvama i manastirima, kao i u memorijalnoj arhitekturi i brojnim spomenicima povezanim sa zaostavštinom narodnooslobodilačke borbe i posleratne obnove zemlje u doba jugoslovenskog socijalizma. Očuvanje kulturnog nasleđa u Srbiji veoma je rasprostranjeno u svim lokalnim zajednicama, međutim, ono se razlikuje prema geografskom položaju, kao i prema običajima i tradicijama. Ministarstva, Instituti, muzeji i arhivi sprovode stručni rad u oblasti istraživanja, konzervacije i edukacije, rukovodeći se zakonima i međunarodnim konvencijama, uključujući FARO konvenciju i UNESCO standarde.

Ove institucije klasifikuju nasleđe (npr. kao spomenike od izuzetnog značaja), predlažu mere zaštite i često rade na restauraciji lokaliteta u saradnji sa arhitektama, istoričarima i arheolozima.

Ključne nacionalne institucije:

1. Ministarstvo kulture Republike Srbije
2. Zavod za zaštitu spomenika kulture Srbije
3. Republički zavod za zaštitu spomenika kulture
4. Pokrajinski sekretarijat za kulturu, javno informisanje i odnose sa verskim zajednicama (Vojvodina)
5. Regionalni zavodi za zaštitu spomenika kulture – nalaze se u gradovima kao što su Beograd, Novi Sad, Niš, Kraljevo, Zaječar, Subotica, Kragujevac i drugi
6. Narodni muzej u Beogradu
7. Etnografski muzej u Beogradu
8. Muzej Vojvodine
9. Matica srpska – jedna od najstarijih kulturnih i naučnih institucija u Srbiji; ima značajnu ulogu u arhiviranju, izdavaštvu i kulturnom obrazovanju vezanom za srpsko nasleđe
10. Arhiv Srbije i regionalni arhivi
11. Komisija za UNESCO (Nacionalna komisija za UNESCO Republike Srbije)

SISTEM VREDNOSTI KOJI STOJI IZA LOKALNOG I KULTURNOG NASLEĐA

Srbija se obavezala na pristup nasleđu zasnovan na vrednostima potpisivanjem FARO konvencije, koja naglašava da kulturno nasleđe pripada svima i da treba da se koristi za promociju demokratije, učešća i dobrobiti zajednice. Ovo je pomoglo da se oblikuje način na koji javne institucije, privatne organizacije i zajednice u Srbiji danas razumeju i upravljaju svojim kulturnim nasleđem.

Kulturno nasleđe u Srbiji usko je povezano sa širokim spektrom istorijskih, kulturnih, duhovnih i društvenih vrednosti. Ono odražava složenu prošlost zemlje i njene napore da izgradi inkluzivnu i kreativnu budućnost. Nasleđe nije samo očuvanje starih zgrada ili običaja — ono je i pitanje identiteta, dijaloga, obrazovanja i razvoja. Neke od ključnih vrednosti kulturnog nasleđa u Srbiji uključuju:

Nacionalni identitet i kontinuitet

Srednjovekovni manastiri poput Studenice i Sopoćana, Kosovska bitka (1389) i zaostavština dinastije Nemanjić smatraju se simbolima nacionalnog ponosa i istorijskih korena. Srednji vek ima blisku vezu sa nacionalnim identitetom Srbije jer predstavlja period specifičnog duhovno–istorijskog konteksta, koji je odigrao važnu ulogu u razvoju svesti o značaju prošlosti, a samim tim i o nacionalnom nasleđu.

Kulturna tradicija i ponos

Prakse poput Slave (UNESCO nematerijalno nasleđe), tradicionalne narodne muzike, plesa (npr. kolo) i ručno rađenih predmeta kao što su pirotski ćilimi slave se zbog svoje autentičnosti i povezanosti sa svakodnevnim životom.

Istorijsko pamćenje

Spomenička mesta iz Drugog svetskog rata i jugoslovenskog perioda, poput Kadinjače, služe kao podsetnik na zajedničke borbe, otpor i izdržljivost.

Verski i duhovni značaj

Manastiri poput Žiče, Ostroga i Gračanice imaju ključnu ulogu u srpskoj pravoslavnoj tradiciji i duhovnom životu.

Lokalni identitet

Nasleđe pomaže ljudima da se osećaju povezano sa svojim krajem kroz lokalne festivale, dijalekte i kulinarske tradicije poput leskovačkog roštilja ili jela sa vojvođanskom paprikom.

Interkulturalni suživot

Posebno u mestima kao što je Vojvodina, nasleđe odražava bogatu mešavinu etničkih grupa — Mađara, Roma, Slovaka, Bošnjaka, Albanaca — kroz višejezičnu signalizaciju, versku raznolikost i manjinske festivale.

Održivi turizam

Nasleđe podržava lokalni razvoj kroz etno–sela (poput Drvengrada), vinske rute i kulturni turizam, često uz podršku programa EU i UNESCO-a.

Obrazovanje i građansko angažovanje

Škole, muzeji i omladinski programi koriste nasleđe za podučavanje toleranciji, istoriji i kulturnoj svesti, podstičući mlade da istražuju i čuvaju sopstveno nasleđe.

ZAKLJUČAK: ULOGA LOKALNOG NASLEĐA U SRPSKOM IDENTITETU

Lokalno nasleđe ima ključnu ulogu u oblikovanju i izražavanju identiteta Srba. Ono predstavlja bogatu istoriju, običaje i vrednosti koje se prenose s generacije na generaciju, povezujući ljude sa njihovim korenima i zajednicom. Od drevnih

Manastira i tradicionalne muzike do narodnih igara i običajnih proslava, lokalno nasleđe čuva jedinstvenu kulturnu složenost Srbije. U mnogim srpskim gradovima i selima, lokalno nasleđe je izvor ponosa i osećaja pripadnosti, jačajući osećaj zajednice i kontinuiteta. Ono učvršćuje kolektivno pamćenje i pomaže pojedincima da razumeju svoje mesto u širem istorijskom i kulturnom kontekstu.

Lokalno nasleđe doprinosi kulturnoj raznolikosti Srbije, naglašavajući regionalne specifičnosti, a istovremeno negujući zajedničke nacionalne vrednosti. Ono je temelj kulturnog obrazovanja i razvoja turizma, čime se jačaju lokalne ekonomije i doprinosi kulturnoj diplomatiji.

Na kraju, očuvanje lokalnog nasleđa je neophodno za održavanje srpskog identiteta, jer omogućava da prošlost ostane živi deo sadašnjosti i budućnosti.

Skorašnji primer kreativnog pristupa nasleđu u Srbiji jeste to što je Novi Sad 2023. godine primljen u UNESCO Mrežu kreativnih gradova (UCCN) u oblasti medijskih umetnosti — kao prvi grad u jugoistočnoj Evropi koji je dobio ovo priznanje. To naglašava posvećenost Srbije korišćenju kulture i inovacija kao alata za održivi urbani razvoj.

References:

- History of cultural protection in Serbia https://heritage.gov.rs/latinica/istorija_zastite_u_srbiji.php
- CULTURAL HERITAGE POLICY (detailed National Policy Report by Miroslava Turković) <https://www.coe.int/en/web/herein-system/serbia>
- Kolo, traditional folk dance (UNESCO) <https://ich.unesco.org/en/RL/kolo-traditional-folk-dance-01270>
- European Heritage Hub, <https://www.europeanheritagehub.eu/policy-monitor/policy-profile-serbia/>
- <https://www.novisadmediaarts.rs/en>
- <https://europa.rs/kulturno-nasledje-putovanje-kroz-vreme-i-prostor/>
- <https://www.politika.rs/sr/clanak/480223/podici-svest-o-kulturnom-nasledu-kao-identitetskom-nasledu>

JAVNA PERCEPCIJA I DRUŠTVENI ZNAČAJ

Kulturno nasleđe i tradicija imaju značajnu ulogu u oblikovanju identiteta i kulturne politike. Nasleđe – izraženo u pojmu „Heimat“ – pruža osećaj pripadnosti i zajedničke istorije između pojedinaca i zajednica. Ono oblikuje njihovo razumevanje sebe i svog mesta u svetu. Pružajući opipljivu vezu sa prošlošću i podstičući osećaj pripadnosti mestu, nasleđe može doprineti prihvatanju održivih praksi. Važno je da se lokalno nasleđe ne posmatra kao statični relikv prošliosti, već kao dinamičan, živi resurs koji povezuje ljude sa njihovim okruženjem i istorijom. Uključivanje lokalnog nasleđa u obrazovne programe, kao i u održivi razvoj, može unaprediti kulturno razumevanje i time doprineti izgradnji otpornije budućnosti.

Koncepti Heimat-a i tradicije često su prisvajani od strane desničarskih nacionalističkih grupa i partija, najistaknutije Alternative za Nemačku (AfD), kako bi se promovisali isključujući narativi i rasno obojeno, statično shvatanje kulturnog identiteta. Takve strategije „drugosti“ oslanjaju se na nostalgичne i etnički homogene vizije nacionalne pripadnosti, a intenzivirale su se poslednjih godina uporedo sa širim usponom krajnje desničarskih populističkih pokreta širom Evrope.

U posleratnoj Nemačkoj nakon 1945. godine, pojam „Heimat“ dugo je bio izbegavan zbog njegove instrumentalizacije tokom nacističke ere, slično kao i upotreba nacionalne zastave. Tek 2006. godine, sa održavanjem Svetskog prvenstva u fudbalu u Nemačkoj, upotreba zastave, kao i osećaj ponosa povezan sa sopstvenom zemljom, postepeno su postali prihvatljiviji u široj populaciji. I politički i civilni akteri radili su na oblikovanju inkluzivnije i povezujuće vizije kulturnog nasleđa, a najvažnije na redefinisaju pojma Heimat u demokratskim, pluralističkim okvirima. To uključuje priznavanje njegovih emocionalnih i kulturnih dimenzija, uz istovremeno odvajanje od nacionalističke ideologije. U skladu sa tim, Savezno ministarstvo unutrašnjih poslova u prethodnoj nemačkoj vladi (2021–2024) uključilo je reč „Heimat“ u svoj zvaničan naziv (Bundesministerium des Innern und für Heimat). Ministarstvo je izjavilo: „Heimat je tamo gde se ljudi osećaju prijatno, prihvaćeno i sigurno. Heimat nije o uskogrudosti, već daje orijentaciju.“

Simbolični i strateški potez ima za cilj da povрати pojam Heimat iz ruku krajnje desnice i da ga oblikuje kao prostor raznolikosti, građanske solidarnosti i demokratske razmene – što se dodatno učvršćuje kroz javne institucije i promociju nematerijalnog kulturnog nasleđa od strane UNESCO-a kao alata za društvenu koheziju i interkulturni dijalog.

Povezano s tim, centralni aspekt „Heimat“-a i nasleđa u Nemačkoj jeste njegoa kultura sećanja, koja je takođe od ključnog značaja za demokratsko samorazumevanje zemlje.

Utemeljena u nacionalnom nastojanju da se suoči sa zaostavštinom nacional-socijalizma, ona učvršćuje posvećenost slobodnom i demokratskom ustavnom poretku. Sa više od 300 memorijalnih mesta širom zemlje, sećanje se u velikoj meri sprovodi na regionalnom nivou, čineći istorijsku odgovornost delom svakodnevnog života. Lokalne kulture sećanja razvile su se i oko podele Nemačke i prošlosti DDR-a, naročito u istočnim saveznm državama.

U poslednjim godinama, sve veća pažnja posvećuje se zanemarenim aspektima nemačke istorije, kao što su kolonijalna prošlost i društvo migracija. Ovaj razvoj naglašava ideju da funkcionalna demokratija zahteva istorijsku svest i inkluzivnost.

REGULATIVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

Nemačka savezna struktura rezultira višenivojskim pravnim sistemom zaštite nasleđa, sa regulativama koje postoje na nacionalnom, pokrajinskom, evropskom i međunarodnom nivou. Lokalnim nasleđem prvenstveno upravljaju pokrajinski zakoni, ali oni su oblikovani širim nacionalnim i nadnacionalnim okvirima.

Na saveznom nivou, najvažniji zakon je Zakon o zaštiti kulturnih dobara (Kulturgutschutzgesetz, KGSG), donet 2016. godine, koji pruža opšti pravni okvir. On usklađuje nemačko pravo sa međunarodnim sporazumima, posebno sa UNESCO konvencijom iz 1970. godine, i reguliše uvoz, izvoz i zaštitu kulturnih dobara. Iako je primarno fokusiran na pokretno nasleđe, KGSG utiče i na pokrajinsku legislativu u vezi sa očuvanjem spomenika. Zakon ne samo da administrativno uređuje kulturna dobra, već potvrđuje njihovu vrednost kao oličenja istorijskog pamćenja i identiteta. Uvođenjem strogih uslova za kretanje kulturnih dobara i nacionalnih lista kulturnog nasleđa, KGSG ima za cilj da spreči gubitak kulturno značajnih predmeta, suzbije ilegalnu trgovinu i obezbedi da predmeti kulturnog nasleđa ostanu dostupni i očuvani za buduće generacije. Zakon odražava princip da kulturno nasleđe zahteva posebnu i proaktivnu formu zaštite, utemeljenu na etičkoj odgovornosti.

Na pokrajinskom nivou, najistaknutiji zakon je Denkmalschutzgesetz (Zakon o zaštiti spomenika), koji se odnosi na nepokretno kulturno nasleđe poput istorijskih građevina, arheoloških nalazišta i kulturnih predela. Ovi zakoni definišu kriterijume za uvrštavanje spomenika na liste, regulišu restauraciju i rušenje. Oni daju značajna ovlašćenja pokrajinskim vlastima, polazeći od stava da su spomenici važni izrazi regionalnog identiteta, koji podstiču uključivanje javnosti i promovišu obrazovanje i kontinuitet. Tako povezani zakoni i regulative imaju neposredan uticaj na urbani razvoj i planiranje gradova, ograničavanjem nove gradnje u istorijskim četvrtima, oblikovanjem dizajna novih objekata kako bi se obezbedila arhitektonska usklađenost i uvođenjem procena uticaja na nasleđe u planskim procedurama.

Kroz ovu moć, zaštita spomenika oblikuje karakter gradova i mesta, balansirajući moderne potrebe sa istorijskim kontinuitetom. Cilj je očuvanje regionalnog identiteta uz istovremeno integrisanje kulturnog nasleđa u savremeni život i podsticanje javnog angažovanja sa istorijom. Zahvaljujući saveznoj strukturi, svaka pokrajina može prilagoditi svoje zakone kako bi odražavala sopstvenu situaciju – obezbeđujući nijansiran i lokalno utemeljen pristup upravljanju nasleđem.

Još od pristupanja UNESCO Konvenciji o očuvanju nematerijalnog kulturnog nasleđa 2013. godine, nemačke vlasti su veoma angažovane na stvaranju nacionalnog inventara nematerijalnog kulturnog nasleđa („Bundesweites Verzeichnis Immatrielles Kulturerbe“) koji prepoznaje kreativne, inkluzivne i inovativne oblike kulture. On prikazuje primere živih kulturnih tradicija i oblika izražavanja koji se praktikuju i prenose u Nemačkoj. Prateći slogan „Wissen. Können. Weitergeben.“ („Znanje. Veština. Prenosenje.“) nacionalni inventar ima za cilj da ojača uvažavanje i prepoznavanje tradicionalnog znanja i veština. On razlikuje šest kategorija:

- (1) običaji i festivali tokom cele godine,
- (2) tradicionalne zanatske tehnike,
- (3) tradicije i život u zajednici,
- (4) ljudi i priroda,
- (5) muzika i izvođačke umetnosti i
- (6) model-programi zaštite.

Odluke o novim unosima donose se redovno kroz višestepeni proces. Stalna konferencija ministara kulture saveznih pokrajina vodi listu predloga. Ove predloge razmatra, ocenjuje i preporučuje nezavisni Stručni komitet za nematerijalno kulturno nasleđe, koji funkcioniše pri Nemačkoj komisiji za UNESCO. Pored nacionalnog inventara, neke savezne pokrajine imaju i svoje registre (up. Deutsche UNESCO-Kommission). [13]).

Nemačka poseduje dobro razvijenu mrežu javnih i privatnih institucija posvećenih očuvanju i zaštiti lokalnog nasleđa. Ove institucije deluju na saveznom, pokrajinskom ili opštinskom nivou i odražavaju dugogodišnju posvećenost kulturnom nasleđu kao javnom dobru.

Na nacionalnom nivou, Nemački nacionalni komitet za zaštitu spomenika (DNK) promoviše svest i koordinaciju u politici zaštite nasleđa. Svaka savezna pokrajina ima svoje Pokrajinsko zavodsko odeljenje za zaštitu spomenika (Landesamt für Denkmalpflege), koje je odgovorno za identifikaciju, dokumentovanje i zaštitu nasleđa u skladu sa pokrajinskim zakonima.

U privatnom sektoru, Nemačka fondacija za zaštitu spomenika (DSD) ima veliku ulogu, naročito u podršci manjim projektima zasnovanim na zajednici. Ove institucije sarađuju sa lokalnim vlastima, crkvama i građanima u cilju očuvanja kako materijalnog, tako i nematerijalnog nasleđa. U svakoj saveznoj pokrajini postoji veliki broj manjih privatnih institucija koje se bave kulturnim nasleđem i zaštitom spomenika.

Muzeji, npr. tzv. Landesmuseen (pokrajinski muzeji), kao i umetničke institucije, dodatno imaju značajnu ulogu u konzervaciji kulturnog nasleđa u Nemačkoj.

SISTEM VREDNOSTI KOJI STOJI IZA LOKALNOG I KULTURNOG NASLEĐA

Iako se kulturno nasleđe u Nemačkoj smatra vitalnim elementom identiteta i društvene kohezije, nemačke institucije i stanovništvo vrlo su oprezni u javnom prikazivanju ili tematizovanju svog kulturnog nasleđa.

Ovo proizlazi iz iskustava tokom Trećeg rajha, Holokausta i Drugog svetskog rata. Zbog toga sve javne institucije i svi projekti kulturnog nasleđa, koji su istraženi u okviru ovog rada, snažno naglašavaju da se rasprave i projekti o nemačkom kulturnom nasleđu uvek odvijaju na osnovama ** „slobodnog i demokratskog osnovnog poretka” nemačkog Osnovnog zakona (Grundgesetz). Ovo se suštinski izražava u Članu 1. Osnovnog zakona Nemačke (Dostojanstvo čoveka je nepovredivo) i njegovom „principu demokratije”, uključujući ravnopravno učešće svih građana u demokratskom procesu (participacija), suverenitet naroda i „vladavinu prava”.

Ovakav osnovni stav prema sopstvenom kulturnom nasleđu jasno se odražava u misiji Kulturne fondacije nemačkih saveznih pokrajina (Kulturstiftung der Länder):

„Kulturna fondacija saveznih pokrajina brani kulturnu raznolikost kao obeležje čovečanstva i našeg zajedničkog ljudskog nasleđa. U čvrstom uverenju da kulturna raznolikost može cvetati samo u kontekstu demokratije, tolerancije, socijalne pravde i međusobnog poštovanja među društvima i kulturama, Kulturna fondacija priznaje jednaku vrednost svih kultura i njihovih kulturnih oblika izražavanja, uključujući kulture pojedinaca koji pripadaju manjinama. U skladu sa Osnovnim zakonom Savezne Republike Nemačke, Kulturna fondacija nemačkih saveznih pokrajina bezuslovno potvrđuje slobodu umetnosti i nauke, istraživanja i nastave, kao i nadležnost saveznih pokrajina nad kulturom.” [14]

ZAKLJUČAK: ULOGA LOKALNOG NASLEĐA U NEMAČKOM IDENTITETU

Očuvanje lokalnog nasleđa ima ključnu ulogu u oblikovanju samosvesti i identiteta nemačkog naroda. Iako se termin „lokalno nasleđe” ne koristi široko, očuvanje i materijalnog i nematerijalnog kulturnog nasleđa – poput istorijskih lokaliteta, regionalnih tradicija i praksi sećanja – postalo je centralno za demokratsko i kulturno samorazumevanje Nemačke.

S obzirom na složenu istoriju Nemačke, posebno na zaostavštinu nacional-socijalizma i DDR-a, nasleđe u Nemačkoj usko je povezano sa sećanjem, inkluzijom i građanskom odgovornošću. Napori da se redefinišu istorijski opterećeni pojmovi poput Heimat-a odražavaju širi pomak ka nacionalno usmerenijem, ali demokratskom i raznovrsnom shvatanju tog termina.

Institucije na svim nivoima promovišu nasleđe kao živi resurs koji podstiče osećaj pripadnosti, podržava obrazovanje i održivost i jača identitet zajednice. Na taj način, lokalno nasleđe nije samo očuvanje prošlosti – ono je oblikovanje zajedničke, otporne budućnosti.

4. Zaključak

Dakle, kao novajlija u svetu kulturnog nasleđa, šta treba da imamo na umu kada započinjemo sopstveni projekat lokalnog nasleđa kroz razvoj lokalne ture nasleđa?

ŠTA JE LOKALNO (KULTURNO) NASLEĐE?

Pre svega, možete sa sigurnošću primeniti široko razumevanje lokalnog kulturnog nasleđa. Ovaj pojam nije ograničen samo na materijalno nasleđe (zgrade, spomenici, umetnička dela itd.), niti samo na nematerijalno nasleđe (kulturne prakse, tradicije, muzika itd.).

Projekat EYES primenjuje sledeću definiciju, koja odgovara definiciji iz „Cambridge Dictionary“-a:

Definicija kulturnog nasleđa:

Nasleđe obuhvata elemente koji pripadaju kulturi određenog društva, kao što su tradicije, jezici ili zgrade, a koji su nastali u prošlosti i i dalje su značajni.

Moguće teme za istraživanje kulturnog nasleđa[15]:

- Materijalno nasleđe – na primer zgrade, spomenici, artefakti, odeća, umetnička dela, knjige, mašine, istorijski gradovi, arheološka nalazišta;
- Nematerijalno nasleđe – na primer jezik i usmene tradicije, sportovi i igre, izvođačke umetnosti, društvene prakse i tradicionalni zanati;
- Prirodno nasleđe – na primer predeli, flora i fauna;
- Digitalno nasleđe – na primer resursi koji su nastali u digitalnom obliku (poput digitalne umetnosti ili animacija) ili koji su digitalizovani radi očuvanja.

Ova definicija, shodno tome, znači da ako nameravate da se uključite u projekat lokalnog nasleđa, ali ne znate koju temu da odaberete, prvi korak može biti da pogledate oko sebe u sopstvenoj zajednici i identifikujete stvari ili pitanja koja su ljudima važna i koja imaju svoje korene negde u prošlosti.

U svakom slučaju, autori projekata lokalnog nasleđa treba da budu svesni potencijalnih pozitivnih efekata i da obrate pažnju na okvirne uslove koji treba da budu ispunjeni da bi ti pozitivni efekti mogli da se ostvare.

KOJA JE KORIST OD PROJEKTA LOKALNOG NASLEĐA?

Bavljenje lokalnim kulturnim nasleđem predstavlja globalno pitanje koje je prepoznato zbog svog identitetskog potencijala. Baveći se kulturnim nasleđem, pojedinci postaju svesni sopstvenih korena i shvataju da su deo zajednice. Time ljudi postaju samosvesniji, što im pruža oblik orijentacije i stabilnosti.

Postajanje svesnim sopstvenog lokalnog nasleđa može imati i pozitivne efekte za celu zajednicu. Iznošenje zajedničkog kulturnog nasleđa na videlo i otkrivanje sličnosti i zajedničkih osobina pojedinaca najverovatnije vodi jačim vezama među članovima zajednice, što podstiče osećaj pripadnosti i međusobne simpatije. To, na kraju, poboljšava njihovo blagostanje i zadovoljstvo svakodnevnim životom.

U svakom slučaju, prepoznavanje obrazaca ponašanja iz sopstvene prošlosti, kao i prošlosti svoje zajednice, može funkcionisati kao snažan izvor orijentacije za budućnost. Znanje o tome šta je u prošlosti bilo pozitivno, a šta negativno, može doprineti donošenju boljih odluka u budućnosti. Stoga, dobro poznavanje lokalnog kulturnog nasleđa može biti izvor održivog razvoja u budućnosti.

Na kraju, istraživanje kulturnog nasleđa je multidimenzionalni zadatak koji zahteva sticanje mnogobrojnih veština tokom istraživačkog procesa. To obuhvata tehnike pretraživanja literature, arhivskog istraživanja, tehniku vođenja intervjua, prezentacione tehnike uključujući upravljanje multimedijalnim oblicima izražavanja, kao i osnovna znanja i/ili veštine u sadržajnom kontekstu koji se istražuje, da navedemo samo neke. U skladu s tim, „Kulturna svest i izražavanje” je jedna od osam ključnih kompetencija za celoživotno učenje.[16]

[16] European School Education Platform: <https://school-education.ec.europa.eu/en/discover/tutorials/learn-connect-and-reflect-cultural-heritage> viewed on July 15th, 2025

SISTEM VREDNOSTI KOJI STOJI IZA PROJEKATA LOKALNOG (KULTURNOG) NASLEĐA

Međutim, preterano naglašavanje sopstvenog lokalnog nasleđa može i da ograniči perspektivu pojedinaca. Ako povećani osećaj pripadnosti dolazi uz aktivno ograđivanje od i omalovažavanje drugih zajednica, posvećenost sopstvenom kulturnom nasleđu može dovesti do sukoba između zajednica i kultura. Da se ne bi krenulo tim putem, presudnu ulogu imaju svest i sistem vrednosti projekata kulturnog nasleđa. Shodno tome, ako nameravate da se uključite u projekat kulturnog nasleđa, postarajte se da sledite ove osnovne vrednosno-specifične smernice:

Vrednosno-specifične smernice za projekte lokalnog kulturnog nasleđa:

- Posmatrajte sopstveno lokalno kulturno nasleđe iz pluralističke, tolerantne i na ljudskim pravima zasnovane perspektive. Sve kulture – baš kao i svi ljudi – imaju legitimno pravo postojanja koje treba da bude priznato. One se ne smeju posmatrati kao opasnost ili pretnja sopstvenoj kulturi, već kao izvor učenja i razvoja.
- Izbegavajte pristrasnost u bavljenju sopstvenim lokalnim kulturnim nasleđem. To znači prepoznati i tamne strane sopstvenog nasleđa, a ne fokusirati se isključivo na priče o uspehu. Samo tada ćemo biti u stanju da ne ponovimo greške i neuspehe naših predaka.

Ako se ova dva osnovna pravila shvate ozbiljno, bavljenje kulturnim nasleđem može postati duboko integrativna snaga, u kojoj nijedna kultura ne mora da se plaši da će biti poništena ili potčinjena. To otvara put ne samo ka boljoj interkulturnoj komunikaciji, već i ka zdravoj i samouverenoj samoproceni zajednica i njihovih pojedinačnih članova.

Srećom, izgleda da sve partnerske zemlje ovog projekta prihvataju ovakav stav, koji je naročito istaknut u Faro konvenciji Saveta Evrope. Sve zemlje nastoje da se suoče sa svojom ponekad komplikovanom istorijom – bilo da je reč o nacional-socijalizmu u Nemačkoj, trijanonskom nasleđu u Mađarskoj, okupaciji i stranoj vlasti u Poljskoj, ili etničkim tenzijama u Belgiji.

Ostaje nada da će ova tendencija, koja ima različite manifestacije u različitim zemljama, biti dovoljno snažna da postane norma u bavljenju mnogim evropskim kulturama, i da će se shvatiti kao snaga za samorazvoj umesto za podelu i nacionalnu oholost.